

методичного опрацювання, що дасть можливість послідовно і цілеспрямовано впливати на формування художньо-естетичного досвіду учнів.

Література

1. *Левчук Л. Т.* Естетика: Підручник / Л. Т. Левчук, Д. Ю. Кучерюк, В. І. Панченко; За заг. ред. Л. Т. Левчук. – К.: Вища шк., 1997. – 399 с.
2. *Зязюн І. А.* Естетичний досвід особи / І. А. Зязюн. – К.: Вища школа. – 1984. – 172 с.
3. *Мистецтво у розвитку особистості:* Монографія / За ред., передмова та післямова Н. Г. Ничкало. – Чернівці: Зелена Буковина, 2006. – 224 с.
4. *Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті.* – К.: Шкільний світ, 2001. – 24 с.
5. *Неменский Б. М.* Мудрость красоты О пробл. эстет. воспитания: Кн. для учителя – 2-е изд перераб. и доп. / Б. М. Неменский. – М.: Просвещение, 1987. – 255 с., 32 л. ил.: ил.
6. *Сколосдра І.* Живопис на склі : альбом / Упорядник В. П. Откович – К. : Мистецтво, 1990. – 120 с.: іл..
7. *Скорик Т. В.* Формування естетичного досвіду студентів засобами музики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Т. В. Скорик. – К., 1998. – 169 с.
8. *Философский словарь* / Под ред. И. Т. Фролова. – 5-е изд. – М.: Политиздат, 1986. – 590 с.
9. *Шевнюк О. Л.* Формування художньо-естетичного досвіду майбутнього вчителя: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / О. Л. Шевнюк. – К., 1995. – 202 с.

УДК 373.5.037

Полтавська Н. А.

ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Формирование духовных ценностей старшеклассников с учетом педагогической поддержки предусматривает учет того, что становление ценностного мира, передача ценностного опыта от поколения к поколению включает овладение накопленного человечеством опыта.

Ключевые слова: педагогические условия, формирования духовных ценностей, педагогическая поддержка.

Проблема формування духовних цінностей особистості – це не тільки проблема високого духовного потенціалу окремої особистості, але й важлива умова співпраці, взаємодії усіх членів суспільства.

Багатство педагога - його неповторна особистість. Отож, повернути школу до дитини зможе лише той вчитель, котрий взяв на озброєння духовні цінності і здатний реалізувати їх у своїй педагогічній діяльності. Освіта є галуззю соціокультурної життєдіяльності, в якій відбувається становлення духовно зрілої, морально вільної особистості, здатної відстоювати загальнолюдські цінності. Потрібно зауважити, що відродження духовності в системі освіти – це першооснова, на якій тільки можлива її подальша розбудова.

Формування духовних цінностей старшокласників розглядається як створення умов для особистісного процесу оцінки й усвідомленого вибору духовних цінностей, що утвердилися в процесі історії людства, процес самовизначення щодо певних ціннісних настанов, індивідуальної системи цінностей.

На сучасному етапі педагогічну підтримку розглядають такі науковці: В. Бедерханова, О. Газман, Д. Григор'єв, Н. Крилова, Н. Михайлова, А. Мудрик, С. Попова, В. Слободчиков, Т. Строкова, С. Юсфін та ін.

Посилаючись на їх позиції, ми розглядаємо педагогічну підтримку старшокласників як ініціювання в освітньому процесі зусиль в оволодінні духовними цінностями та орієнтації на ці цінності в ситуаціях вибору вчинку.

Важливо мати на увазі, що культурно-ціннісне накопичення не відбувається автоматично, а за допомогою визначення та реалізації відповідних умов, за якими через спеціальні форми, методи, психолого-педагогічні механізми може ефективно здійснюватись формування духовних цінностей старшокласників.

Поняття “умови” є загальним для наукового дискурсу різних галузей знання. У найбільш загальному вигляді воно трактується як “обставина, від якої що-небудь залежить” [1, с. 837].

Під педагогічними умовами ми будемо розуміти сукупність обставин, пов'язаних із педагогічно доцільним, обґрунтованим використанням засобів мистецтва для формування духовних цінностей старшокласників. При цьому вважаємо за необхідне підкреслити, що педагогічні умови утворюють цілісну систему обставин, що визначають (або не визначають) цільові настанови виховання, його зміст та технології, а також стосунки між педагогами та учнями.

Слід враховувати, що педагогічні умови є цільовою категорією, можуть мати якісні показники, оцінюватися як сприятливі, реальні тощо. Педагогічні умови створюються не лише за певних обставин, у певному середовищі, а й у процесі діяльності, набувають різних форм. Педагогічні умови впливають на рух від мети до результату, тому компоненти педагогічного процесу (суб'єкти, зміст, форми та засоби, просторово-часові рамки) входять до характеристики педагогічних умов.

Вирішення дослідницьких завдань, пов'язаних із визначенням педагогічних умов формування духовних цінностей старшокласників, передбачає урахування того, що становлення ціннісного світу включає оволодіння накопиченого людством досвіду, але не співпадає із прагматизмом, утилітарним оволодінням результатами попередньої діяльності. Таким чином, важливою слід визначити позицію про те, що культурно-ціннісна наступність не здійснюється автоматично, необхідною є реалізація педагогічної умови як педагогічної підтримки у формуванні духовних цінностей старшокласників.

Сучасні учені пропонують розглядати педагогічну підтримку в системі цінностей освіти, побудови глибинного спілкування в установах освіти, в яких встановлюються постійні комунікативні контакти між учителями та учнями.

Розглянемо ідею підтримки особистісного та індивідуального розвитку, яка представлена в дослідженнях науковців Р. Бернса і О. Бодальова [2], які розглядають психологічну підтримку розвитку особи через створення доброзичливого психологічного клімату. У свою чергу О.Асмолов розуміє підтримку як сприяння в розвитку; А. Мудрик – як допомогу в соціальному вихованні [3]; Н.Міхайлова, С.Юсфін, Т.Анохіна визначають місце педагогічної підтримки поза процесами соціалізації і індивідуалізації.

О.Газман розглядав процеси самосвідомості, саморозвитку, самодіяльності, самовизначення, самореалізації. На його думку, всі вони однаково стосуються сфери здоров'я, учіння, спілкування, творчості, дозвілля, потребують педагогічної підтримки і є його проблемами [4]. Далі дослідник визначає, що педагогічна підтримка в гуманістичному підході до освіти включає три провідних напрями реальної педагогічної діяльності: 1) забезпечення внутрішніх умов (установок, потреб, здібностей) для саморозвитку (через механізми самопізнання, рефлексії, самоаналізу, цілепокладання, фізичного і психічного захисту, діяльностей самоздійснення); 2) створення сприятливих зовнішніх умов для психічного і біологічного існування; 3) організацію мікросоціального середовища (гуманістичні стосунки, спілкування, творча діяльність, психологічний клімат та інші) [4].

Отже, важливими у процесі надання педагогічної підтримки старшокласникам ми визначили: згоду учня на допомогу і підтримку; опору на наявні сили і потенційні можливості особи; віру в ці можливості; орієнтацію на здатність старшокласника самостійно розвивати власні ціннісні установки; спільність, співпраця, сприяння; конфіденційність; доброзичливість; рефлексивно-аналітичний підхід до процесу і результату. Педагогічна підтримка розуміється як діяльність професійного педагога з надання превентивної та оперативної допомоги дітям у вирішенні їх індивідуальних проблем, пов'язаних із фізичним та психічним здоров'ям, спілкуванням, життєвим та професійним самовизначенням.

Загальнокультурний рівень особистості вчителя залежить від таких чинників: художньої культури, що формується в процесі ознайомлення з різними видами мистецтв у спільному житті; соціально-психологічної культури як форми і процесу організації суб'єктом своєї життєдіяльності на побутовому рівні, комунікативної культури, яка формується в процесі навчальної діяльності в педагогічному закладі і забезпечує розвиток мислення і мовлення, навичок спілкування; професійної культури як уміння творчо організувати цілісний навчальний процес. Визнання цінності співпраці і підтримки націлює педагога не на керівництво і дію на учня, а на виявлення у нього його особистісного потенціалу і актуалізацію його кращих якостей. Педагог, який поділяє таку позицію, виконує свою соціальну місію — морально охороняє учня від можливого соціального зла або психологічного стресу, створюючи при цьому необхідні умови для підтримки в учнях здатності до рефлексії, альтруїзму, самоконтролю, самоорганізації. Зовнішній прояв педагогічної підтримки пов'язаний із зняттям негативної дії освітнього середовища на школярів, внутрішній прояв педагогічної підтримки виявляється через процеси взаєморозуміння і співпраці. Розуміння підтримки як звичайного доброго ставлення педагога школярів явно застаріло. Принциповою відмінністю

педагогічної підтримки від інших прийомів педагогічної діяльності полягає в тому, що особистісна проблема дитини визначається та в цілому вирішується самою дитиною при опосередкованій участі дорослого. Дитина за таких умов бере на себе відповідальність за результат своїх дій.

Об'єкт праці вчителя – найточніші сфери духовного життя особистості старшокласника. Впливати на ці сфери можна тільки саме – розумом, почуттям, волею, переконаністю, самосвідомістю. Найважливіші інструменти впливу на духовний світ школяра – слово вчителя, краса навколишнього світу й мистецтво, створення обставин, в яких найяскравіше відображаються почуття – увесь діапазон людських відносин. На думку В. Сухомлинського, однією з найважливіших особливостей творчості педагога є те, що об'єкт його праці – дитина - повсякчас змінюється, завжди нова, сьогодні не та, якою була вчора. Праця вчителя - формування людини, і це покладає на нього особливу відповідальність, яку ні з чим не порівняти.

Педагог, який виконує функції супроводжуючого в процесі розвитку учнів, уважно придивляється і прислухається до школяра, його бажань, потреб, фіксує досягнення і труднощі, допомагає порадами і власним прикладом орієнтуватися у навколишньому світі, розуміти і приймати себе. Але при цьому не намагається нав'язувати свої духовно-ціннісні орієнтири.

Реалізація цієї умови передбачала проведення семінару для вчителів з проблем педагогічної підтримки для формування духовних цінностей учнівської молоді.

Мета семінару: підготовка учителів загальноосвітньої школи до реалізації педагогічної підтримки в умовах формування духовних цінностей старшокласників засобами мистецтва.

Тематика занять:

➤ Педагогічна підтримка як проблема освітньої політики. Поняття “педагогічна підтримка” у сучасній педагогічній теорії і практиці. Провідні підходи до визначення сутності педагогічної підтримки учнівської молоді.

➤ Позитивні та негативні чинники процесу формування духовних цінностей старшокласників. Подієвість як характеристика виховного процесу. *Снів*-творчість, *снів*-переживання як способи сумісного буття учнів та вихователів.

➤ Випереджальний характер педагогічної підтримки. Критерії ефективності педагогічної підтримки для формування духовних цінностей старшокласників: адекватність розуміння понять духовно-ціннісної сфери, ставлення до духовних цінностей, перевага здійснення вчинку у ситуаціях вибору.

➤ Сучасні методики дослідження ціннісної сфери учнівської молоді. Методика М.Рокича для вивчення системи ціннісних орієнтацій, тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО), опитувальник рівня суб'єктивного контролю (УСК), опитувальник само ставлення С.Пантилеєва, методика В.Століна для вивчення особливостей самооцінки та Я-концепції та ін

➤ Етапи педагогічної підтримки: входження у зону вітагенного досвіду; створення ситуації вільного вибору та моделювання духовно-ціннісних ситуацій (як на прикладі образів творів мистецтва, так і на прикладі реальних життєвих ситуацій), поступове формування відповідальності за власних ціннісних вибір. Прийоми педагогічної підтримки.

➤ Провідні напрями педагогічної діяльності в контексті концепції педагогічної підтримки (за О.Газманом): забезпечення внутрішніх умов (установок, потреб, здібностей) для розвитку "самості", для саморозвитку (через механізми самопізнання, рефлексії, самоаналізу, цілепокладання, фізичного і психічного захисту, діяльності самоздійснення); створення сприятливих зовнішніх умов (місця існування) для психічного і біологічного існування; організацію олюдненого мікросоціального середовища (гуманістичні стосунки, спілкування, творча діяльність, психологічний клімат та інші)".

➤ Особистісно орієнтовані технології у навчанні та вихованні школярів. „Урок-образ”, „уроки логічного мислення”, „урок настрою”, „урок самостійної дії”, „урок актуалізації та проповіді”. Екзистенціальність навчального заняття, виховної години, співпереживання факту минулого та теперішнього з позиції проживання його “тут і зараз”.

На першому методичному семінарі ми розглянули призначення педагогічної підтримки формування духовних цінностей учнівської молоді, яка припускає систему дій, направлених на допомогу старшому школяру в сходженні до ціннісного сприйняття навколишньої дійсності, розвитку самостійності і відповідальності. Спільно з педагогами визначили, що їх діяльність повинна бути направлена на збереження, закріплення і формування ціннісного ставлення старшокласників до навколишнього світу, до самих себе. Обговорили важливі моменти організації педагогічної підтримки, яка вимагає роботи не тільки над навчальним матеріалом, але і над самим собою, над перебудовою своєї психології, форм і методів роботи з учнями. Надалі робота семінарів будувалася на обговоренні психолого-педагогічної літератури, пов'язаної з реалізацією педагогічної підтримки. Особливу увагу на заняттях з учителями було приділено таким питанням: духовні цінності як

педагогічний феномен. Духовне спілкування – оптимальний спосіб формування духовних цінностей старшокласників, духовні цінності як характеристика внутрішнього світу учнів.

Важливими в процесі надання педагогічної підтримки старшокласникам постають такі позиції: згода учня на допомогу й підтримку; опора на наявні сили й потенційні можливості особистості; віра в ці можливості; орієнтація на здатність старшокласника самостійно розвивати власні ціннісні установки; спільність, співпраця, сприяння; конфіденційність; доброзичливість і безоціночність; рефлексивно-аналітичний підхід до процесу і результату. Серед певних складностей у процесі реалізації цієї педагогічної умови слід відзначити, що не всі учителі сприймали необхідність відмови від авторитарності у спілкуванні із старшокласниками, відчували труднощі у визначенні „проблемного поля” учнів.

В основу побудови процесу формування духовних цінностей старшокласників було покладено такі концептуальні ідеї:

- “відкритості” способу функціонування складних нелінійних систем (освітнього процесу, світу мистецтв, ціннісної сфери особистості);
- освоєння духовних цінностей засобами мистецтва відповідно зі специфікою мистецького осягнення світу та людини;
- опора на життєвий досвід вихованців та врахування їх вікових особливостей;
- спонукання старшокласників до самопізнання і саморозуміння; ініціювання внутрішньої активності, самостійності і креативності школярів; надання учням права світоглядного вибору і стимулювання активності до його здійснення.

Таким чином, вищезначена педагогічна умова як педагогічна підтримка визначає важливу роль у формуванні духовних цінностей старшокласників засобами мистецтва.

Акцентуємо увагу на тому, що запропонована педагогічна умова повинна використовуватись з урахуванням особистісно орієнтованого підходу. Саме такий підхід, на нашу думку, сприяє підвищенню рівня сформованості духовних цінностей старшокласників і забезпечує його позитивний результат.

Література

1. **Ожегов С. И.** Словарь русского языка / Под ред. Н. Ю. Шведовой. – М. : Русский язык, 1990. – С. 837
2. **Бодалев А. А.** Восприятие и понимание человека человеком / А. А. Бодалев. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1982. – 192 с.
3. **Мудрик А. В.** Современный старшеклассник: проблемы самоопределения. – М., 1977. – 64 с.
4. **Газман О. С.** Педагогика свободы: путь в гуманистическую цивилизацию XXI века // Новые ценности образования. Вып.6. – М., 1986. – 67 с.

УДК 371.036

Мінасян Н.Г.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕСТЕТИКО - ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УРОКІВ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ (НА МАТЕРІАЛІ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ЗАРУБІЖНА ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА», 11 КЛАС)

Стаття посвящена разработке педагогических условий эстетико-воспитательного потенциала уроков художественной культуры (на материале содержательной линии «Зарубежная художественная культура», 11 класс).

Ключевые слова: эстетико-воспитательный потенциал, педагогические условия, педагогическая импровизация, мотивация, медиа-образование.

Людство на сучасному часовому відрізку свого розвитку переусвідомлює світ в його цілісності й взаємозв'язку. Підсилення інтеграційних процесів у сучасному соціумі висуває завдання підготовки молодій людині до життя в умовах нової людської спільноти, що базується на пріоритетах цінностей людської культури й моралі. Оскільки мистецтво є своєрідним камертоном цивілізації, що синтезує істину, красу, добро, формує людину-творця, то на передній план висувається потреба використання його евристичного потенціалу у сучасній школі, а проблема зростання художньо-естетичної вихованості випускника школи, як складової загальної культури особистості, є особливо актуальною у сьогоднішній час.